

**МИХАЛАКИ ГЕОРГИЕВ
НАРОДНА ПАНОРАМА
ЧЕРТИ ИЗ НАШИЯ
СЪВРЕМЕНЕН ЖИВОТ**

chitanka.info

Да не би било, не би се и приказвало.

Народна поговорка

РЕДИЦА I

КАРТИНА I

ЕДИН ТИП ИЗ НАШЕНСКО

Свет opak, всекиму по нещо прикачи за подсмех, па оно не е чудно, че и на Цоло Лалин от село Ластовичево измислили прекора Сойтерията. Оно истина е, че бае Цоло е малко зевзек човек, голем шегобиец, ама да е жив и здрав — по-прав човек от него не зная да има не само у село Ластовичево, но и по целата околия. Всеки може да поскриви, да забъши правицата, било от зор или от срам, от нужда или от дяволия, но колкото за бае Цоло, он ще я щракне право у очи, на било кому да е — макар он бил и цар чак у Стамбул.

Бае Цоло Лалин е пришелец у Ластовичево. Селянин е, ама е по човек от мнозина граждани. Носи селски дрехи, ама под тех крие по-добро сърце, отколкото мнозина, които се обличат у коприни и кадифета. Гърдите му се провиждат през полуразтворената корава конопена риза, прихваната само с две петелки на шията, но в тези гърди има повече чувство за срам и човещина, отколкото у мнозина, на които гърдите са покрити с кръстове и ленти и са притегнати с лъскави метални копчета.

Много е прекарал през своята глава бае Цоло... много е живел, много работи доживел, па и много знае. Едно време е бил... та какво ли не е бил?... И търговия е карал, и даскал е ставал, и кметувал е, и калаузин е бил на соватчии, и бунтовник е бил у страшното време... У много работи е бил, но днес не е нищо освен бае Цоло, или както го знае целото село, па и свата околия Цоло Сойтерията.

Кому какъвто зор и да дойде до глава, ще понесе от къщи зора си, та при бае Цоло. Каквото рече бае Цоло, така ще и да стори.

Каже ли му: иди у съд — у съд отива; каже ли му късай, па куртулисвай — ще къса и ще куртулисва!

Който год го е послушал — все не е сбърквал.

За света и за уредбите по него бае Цоло има бамбашка съждения. Тия, които ценят тези негови съждения, знаят и кога, и как да ги търсят. Случи се например на некая сватба или на помана, похапне се, попейне се, па се и език по-лесно разврзва. Току видиш, че дедо Камен се обади от единия край на софрата:

— Та що кажеш, Цоло, опак свет, ха?

— Опак, зер! За опак е правен, затова е и такъв!

— Е, къде му е кусурът? — ще запита дедо Камен.

— У две работи е кусурът му — ще отвърне бае Цоло и ще почне: — Две грешки господ сторил, кога е правил тоя свет!... Едната грешка е, че направил жената, а другата — че оставил хората да сторят най-големата пакост на тоя свет — да направят парите. Що год зло и беля по света иде — все ще е или за жена, или за пари!...

Тè, вземете всека една неволя, що дойде, та снайде свето, било от царье и везири, било от големци и чорбаджии, било от адвокати и депутати — на всичко кореня му ще намериш или у парата, или у жената, а понекога и у двете. Зарад тия пусти пари и заради тия пусти жени правицата, дето и думат закон, е станала като дърлив път, та всеки отбегва да върви по него, а скривва покрай него, па не му гледа дали кара през нива, или ливада — все му е едно, само да му не друса, да му е меко!...

Има други земи по свето, дето патили, патили, па му намерили донекъде колая, та все не е дип ачик неволята като по нас!... Ама, види се, това ще да е донекъде и от друго, що не може баш да вирее у нас!

Етè, у нашата земля наспорил господ от всичко: и гори, и поляни, и води, и какво ли не? А па колко за растенье — расте и зърно, и грозде, и вочка, и какви ли не билки, ама само една билкя не може да вирее — а това е срамничето!... Всичко си имаме у земята, само срам нема по хората!... Ако имаше срам по нашия свет, много работи не би станали, що не требваше да станат!... Я и да ви ги не казвам, а вие може и сами да си ги изброите! Ако сакате, почнете отгоре надолу, ако ли пък ви е кеф, а вий почнете от жандармето, па карайте нагоре, нагоре — хей докъдето ви памет стигне, па ако бае ви Цоло нема

право, а я съм каил, етè, тия пущини, макар и побелели, да ги обръсна и да ходя като папицашки поп.

Особни възрения и предубеждения има бае Цоло за правосъдието в страната и едно непримиримо възбуждение срещу адвокатите. По тоя повод бае Цоло казва, когато го заденат за тънката струна:

— Бог да го прости руския цар, ама много сбърка, дето отъмна от турчино тая земя, па я даде в ръцете на „адвокатите“!... Зер има зло и неволя да не е умешан пръстът на некой адвокат?... Адвокати депутати, адвокати министри, адвокати началници, адвокати съдии! Уйдише им днеска по кефа един закон, хайде... дигайте ръце и ето ти закон. Утре, ако им е нещо несгоден, хайде пак: дигайте ръце и — променят го! Те палят — те гасят и до всичко, до което допрат пръст — всичко опустява! Хич, едни човек, който си играе с правицата като с каиш у ръце, може ли вера да му хванеш? Ако сака, опне го, па каже: те, право е, а ако сака, свие го като змия, па каже: те, криво е! Поврага му такава правица!...

КАРТИНА II

В КАБИНЕТА НА ГОСПОДИНА МИНИСТЪРА

Министърът на... седеше край своята писалищна маса, претрупана с разни книжа, които очакваха неговия поглед или по-добре — неговия подпис. Електрическата лампа под червения копринен абажур беше разсипала цял сноп светливи лъчи, които като че съживяваха тези осветлени книжа в полутъмния иначе кабинет на министъра. Мислите, в които беше потънал министърът, бяха обаче още по-мрачни. Задълбан в тези мрачни мисли, перото, което държавният мъж имаше в ръце, за да слага с него мощния си подпис върху държавните актове, драскаше несъзнателно в един ъгъл на една бяла книга разни беззначителни шарки. Който би могъл от тези шарки да прочете душата на този държавен мъж, щеше да се увери, че е имало защо да потъва в тези мрачни мисли!... От една страна, настъпающите нови избори, които сочат да станат съдбоносни както за него, тъй и за цяла една глутница от вълци прегладнели, които носят името депутати на партията!... От друга страна, общото незадоволство, което предизвиква този кабинет в страната, проявено в

чувствителни роптания! От трета страна, явното игнориране и унижение, което среща от горе и против което е безсилен да си помогне, а пък алчността за пари го принуждава да преглътва и да мълчи! От четвърта страна, предстоящите финансови операции, които кабинетът тъкми да осъществи и които обещават много мъзга — всичко това беше повече от достатъчно, за да хвърли в мрачни мисли един министър, който притежаваше много качества, но на когото липсваше тъкмо най-важното: себеуважението и човешкото достойнство. Тоя нещастник виждаше във властта толкова примамливи работи, зарад които забравяше да прави разликата между честта и позора!... Той беше запазил всичко, а беше загубил само едно — срама!...

Из тези мрачни мисли го изтръгна госпожа министерката, която влезна почти запъхтяла под тежестта на своите труфила, състоящи се от куп цветя и други накити на шапката и цяла мрежа дантели по дрехите. В полумрака просветнаха снопове лъчи, отражаващи се от скъпоценните камъни, които украшаваха обеците и брошката на госпожата на държавния мъж. Да я беше срещнал поетът Н. А. Некрасов, навярно би се сбъркал да преповтори своите духовити стихове, отправени към „убогая и нарядная“:

*Бриллианти:, цветы, кружева,
Доводящие ум до восторга,
И на лбу роковыя слова;
„Продается с публичнаго торга!“*

— Mon cher, je viens te faire une surprise — прозвуча звънливият глас на министерката, която в това време беше свалила от главата си капелата и забождаше в нея една дълга игла с жълтеникав топчест край. Като издума тази фраза, тя се помъчи да свие на устните си една от ония миловидни усмивки, с които бе навикнала да удостоява само личностите от „beau monde“, тъй като на поздравленията на простите смъртни госпожата на министъра бе усвоила системата да отговаря само със спущане до половин горните клепачи на очите си.

Като остави шапката си върху натрупаните край масата книги, миловидната госпожа полусъблече, полусвлече от себе си горната си

дреха и се спусна с всичката си тежест върху фотьойла, който бе отпреди й, както сядат обикновено хора, които са капнали от умора. След като си посъвзе дъха, тя продължи:

— Бяхме на заседание в нашето дружество у госпожа..., където по инициативата на Х... решихме да дадем един концерт с благотворителна цел за пострадалите от земетресението жители на Патагония... Г-н У..., представител на държавата, на която принадлежи тази колония, е във възхищение от тази идея и това ще бъде една голяма политическа печалба за кабинета. Представи си, като вземат да пишат чуждестранните вестници, че дамите от най-висшето общество в София, проникнати от съчувствие към пострадалите патагонци, притекоха се със своята помощ...

Ако беше се досетил господин министърът или госпожа министерката да разтворят броя от „Държавен вестник“, който беше пред очите им, на масата, където беше сложила госпожата своята капелина, щяха да останат в двоумение, дали жителите на Патагония заслужаваха помощи и съчувствия, или тези, на които приставите от цяла България обявиха, че продават къщите и покъщнините за неизплатени данъци!... За тяхно щастие или по-добре нещастие, те не се допряха до лежащия брой от „Държавен вестник“ и останаха със своето мнение, че кабинетът ще спечели симпатията и поддръжката на представителя на една чужда държава!...

Миловидната госпожа на министъра беше зинала да настави своите възхищения от предполагаемите политически успехи, които жените на министрите щяха да принесат на кабинета чрез патагонското нещастие, когато вратата на кабинета се отвори и слугата обяви, че депутатът В... желае да съобщи нещо много важно на господина министъра.

КАРТИНА III

НАРОДНИ ВЪЛЦИ И ХИЕНИ

— Сметката ни е вярна... ний правихме всевъзможни комбинации, но при предстоящите избори ще загубим, ако не си осигурим успеха в К... околия, който успех обаче зависи от две работи: да всеем терор в трите села и да изпълним обещанието си към селото Ц..., като му отпуснем да изсече държавната гора... За второто

говорих вече с надлежния министър и той изказа съгласието си, щом това е за интереса на партията, но за първото аз имам един свой план, щото и терорът да стане, и трите села да гласуват за нас, и пак на правителството да не остане никакъв упрек, че то е тероризирало населението...

Така обясняваше видният депутат, един от най-достоините стълбове на още по-достоината партия, плана за сполуката на партията в избора, като настави с един тайнствен глас:

— Има едно лице, пред което не само тези три упорити села, по и цялата околия трепери от страх, и ако това лице ги заплаши — никой не ще смее да шукне. Това лице се казва Дочо Харамията и се намира в У... затвор, осъден на окови. Аз го познавам добре, защото му бях защитник, преди да влезе в затвора. Той е принасял и други път такива услуги при изборите, преди да бъде затворен!... Чини ми се, че не е мъчно, щото министърът на правосъдието да поднесе указ за помилването му, още повече като се има пред вид, че без това средство този избор, от който зависи и успехът на правителството и на партията, ще бъде безвъзвратно загубен за нас.

Като излагаше тези свои разсъждения и заключения, избраникът на „милиа“ народ си правеше в дъното на своята душа следующата сметка: „Сега ми е най-сгодното време да измъкна Дочо из затвора и да му дам възможност да разкопае заровените пари, от които ще ми наброи петнадесет хиляди лева според уговорката ни — ако успее да го избавя из затвора... Сега или никога!...“ Господин министърът усвои без колебания остроумния план, скроен от този народен избраник, толкова повече че от него зависеше успехът на партията, на кабинета — зависеше, значи, удържанието на тая сладка власт, която за разновидните облаги, които принася, заслужава и по-големи жертви, още повече че ако и сега изпусне юздите на властта, кой знае дали ще доживее да ги види втори път в ръцете си... Той си взема нужните бележки, за да направи потребните *разпореждания за случая*, и се прости със своя посетител, който си излизаше такова задоволство из къщата на министъра, с каквото задоволство се наслаждават някои дами от висшия свят, когато се удостоят с някое „особно“ отличие и внимание!... Радостен за петнадесетте хиляди лева, които му се усмихваха във въображението, народният избраник беше готов да подскача като у детинско време!...

КАРТИНА IV

НАРОДЪТ СЕ РАДВА НА СВОЯТА СВОБОДА И УПРАЖНЯВА СВОИТЕ ПРАВА, ОСВЕТЕНИ ОТ НАРОДНАТА СВЕТИНЯ — КОНСТИТУЦИЯТА

Страх и трепет беше обзело цялата К... околия от известието, че Дочо Харамията е пуснат на свобода от затвора. Всеки се боеше, всеки трепереше, защото всички знаят какви зулуми, какви поразии беше извършил този катилин по цялата околия. Няма село, няма по-заможна къща да не е кански пропищяла от този поразеник, който сега, за чудо и за приказ, се удостоил с княжеска милост, вместо да мъкне прангите в затвора, да обикаля в един фйтон с четири коня заедно с онзи народен натурник и изедник, който, за срам на околията, се нарича неин депутат.

Както по другите села, така също и в с. Ластовичево роптанието срещу тази безправда беше достигнало своя връх. Омаяни от чудо и залис, селяните се бяха събрали пред селската кръчма да размислят какво да правят с хаберите, които им бяха стигнали от две страни: единият хабер от началника да се готвят за избор на народния представител в идущата неделя, който избор щял да стане в Л... секция, а другият хабер от Дочо Харамията, който обаждаше на народните избиратели, че ако се намери някое село да не гласува за досегашния народен представител, то те да знаят и да помнят кой е Дочо... и дете в майка ще разплаче!...

.....

Виждали ли сте как се кара стадо овци?... Така се караха и българските избиратели към бюрото, където ставаше изборът за представителите на народа! Някои се мръщеа, други пъшкаха от мъка, а пък по някой не смее и да пъшка!... Не смее, защото ако го зърне онова око душманско — пропаднал е!... Заедно с другите села беше пришло към бюрото и селото Ластовичево. Заедно с другите беше пристъпил при бюрото и бае Цоло, който, преди да пусне бюлетината си, попита хората, що бяха на бюрото:

— Етè, да прощавате, господа, ама ще ви питам, бива ли да се избира още едни представител освен този, що е бил досега?

— Не бива, не бива... — отвърнаха на бае Цоло.

— Ех, язык, а я мислех, че бива, та щех да река да кандърдишеме тоя свет, що се е тука събрал, та да избереме барем и Дочо за депутат. Щеше човекът да бъде от голема файда за народо, като са го толкова бегендисали и княз, и министри, та му простиха кабахатите, отвързаха му прангите и го оставиха да дойде човекът да ни помага за тия народни работи!...

Едни от събравшите се посбутаха и криешком, под шепи, дадоха израз на своя неудържим смях, другите се уплашиха, а повечето останаха със зинати уста от чудо и изненада. Така също останаха изненадани и тези, що бяха на бюрото, и когато се съвзеха вместо отговор председателят промънка нещо, което и носът му вероятно не е могъл да дочуе...

— Цоло като Цоло — прошепнаха двама-трима по-добри селяни и добавиха: — Да е жив и здрав, че и у неволя се намира!...

КАРТИНА V

СЦЕНА В ЕДНО СЪДИЛИЩЕ

„... Като имам пред вид безбройните негови злодейства, направени по-преди, за което е и бил наказван с доживотен арест в окови, откъдето по необясним начин е могъл да бъде помилван; като имам пред вид новите му злодеяния, извършени и след това помилване: тридесет и шест обира, петнадесет кражби с взлом, три убийства... като имам пред вид, господа съдии, изтезанията, извършени върху тази нещастна жертва, която стои тук пред нас, която жертва се именува Цоло Лалин; като се взрете в тези негови рани, причинени от нажежените вериги, с които този престъпник е измъчвал тази нещастна своя жертва, аз свършвам своята обвинителна реч с настояването си, че за да бъде удовлетворено правосъдието, трябва да падне главата на този непоправим разбойник, който носи името Дочо Харамията!...“

Така завърши своята обвинителна реч прокурорът от X-ското съдилище.

Когато дойде ред да питат и пострадалата жертва, на която указваше прокурорът, изтезавана от Дочо и горена с нажежени железа, бае Цоло на зададения от съдията въпрос отговори с един болезнен от страдания, но решителен глас следното:

— Вие ме питате, господа съдии, какво имам да кажа за тоя човек тук, дето му е името Дочо Харамията!... Като ме питате, я ще ви кажа, че... он трябва да е харен човек, достоен човек... по-харен, по-достоен и от мене, и от вас всички!... Ако не беше харен, ако не беше достоен, то като го съдиха такива съдии като вас, оно за него не би тичали по големци и от вас — депутати и министри, — па и князо не би се сетил за него да го помилва... прости ми, боже, грехове!

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.